

Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan lakivaliokunnalle kansalaisaloitteesta kouluväkivallan kirjaamisesta rikoslakiin (KAA 5/2021 vp) sekä sen yhteydessä käsiteltävästä lakialoitteesta laiksi rikoslain 21 luvun muuttamisesta (LA 12/2019 vp)

Viite: Julkinen kuuleminen / Lakivaliokunta to 17.2.2022 klo 9.30 / KAA 5/2021 (kouluväkivalta) ja LA 12/2019 vp / Asiantuntijapyyntö

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Lapsiasiavaltuutettu arvioi kansalais- ja lakialoitteita yleissopimuksen näkökulmasta.

Kansalais- ja lakialoitteiden keskeinen sisältö

Sekä kansalaisaloitteessa kouluväkivallan kirjaamisesta rikoslakiin (KAA 5/2021 vp)¹ että lakialoitteessa laiksi rikoslain 21 luvun muuttamisesta (LA 12/2019 vp)² esitetään, että *kouluväkivalta* (KAA 5/2021 vp) tai *koulukiusaaminen* (LA 12/2019 vp) lisättäisiin rikoslakiin omana rikosnimikkeenään. Tarvetta kriminalisoinnille perustellaan esimerkiksi sillä, ettei kouluväkivaltaan/-kiusaamiseen kyetä puuttumaan tarpeeksi tehokkaasti ilman erillistä rikosnimikettä. Lisäksi kriminalisoinnilla pyrittäisiin alleviivaamaan kiusaamisen vakavuutta.

Yhteenveto lapsiasiavaltuutetun kannanotoista

- Lapsiasiavaltuutettu korostaa, että kaikki kiusaaminen on väkivaltaa, mutta kaikki väkivalta ei ole kiusaamista.

- Kaikkeen lasten kokemaan väkivaltaan (ml. kiusaamiseen), sekä lasten vertaissuhteissa tapahtuvaan että aikuisten lapsiin kohdistamaan, tulee puuttua määrätietoisesti ja toimiviksi todetuin keinoin.
- Koulukiusaamisen tai kouluväkivallan säätämistä rangaistavaksi rikoslain perusteella ei voida tutkittuun tietoon tai suosituksiin nojaten pitää kannatettavana.
- Vähemmistöihin kuuluvat ovat erityisen alttiita väkivallalle ja kiusaamiselle. Tähän tulisi kiinnittää erityistä huomiota väkivallan ja kiusaamisen vastaisessa työssä.
- Väkivallan, kiusaamisen ja syrjinnän kieltämisen lisäksi tulisi lähestyä niiden ehkäisyä keskittymällä myönteisiin tavoitteisiin ja toimintatapoihin.
- On huolestuttavaa, että merkittävä osa lapsista on kokenut väkivaltaa ja kiusaamista myös aikuisten taholta. Aikuiset ovat avainasemassa väkivallan ja kiusaamisen vastaisessa työssä.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Nyt käsiteltävänä olevilla kansalais- ja lakialoitteilla on sikäli hyvät tarkoitusperät, että niillä pyritään tehostamaan kiusaamiseen puuttumista. Lapsiasiavaltuutettu lähtökohtaisesti kannattaa kaikkia toimia, joilla pyritään väkivallan ja kiusaamisen ennaltaehkäisyyn ja siihen puuttumisen tehostamiseen. Koulukiusaamisen kriminalisointia lapsiasiavaltuutettu ei kuitenkaan pidä kannatettavana.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (jälj. LOS) 19 artiklan mukaan lasta tulee suojella kaikelta väkivallalta eli "*kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä tai välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä, mukaan lukien seksuaalinen hyväksikäyttö*". YK:n lapsen oikeuksien komitea (jälj. LOS-komitea) on alleviivannut väkivallalla tarkoitettavan myös henkistä ja tahatonta väkivaltaa.³ LOS 40 artiklassa asetetaan tavoitteeksi, että sopimusvaltiot, mikäli mahdollista, ryhtyvät lakia rikkoneiden lasten kohdalla muihin kuin oikeudellisiin toimenpiteisiin. Ylipäätään LOS-komitea on painottanut oikeudellisiin toimenpiteisiin turvautumisen välttämistä eli

diversiota, kun lapset ovat tekemisissä rikosoikeusjärjestelmän kanssa. LOS-komitea on myös tuonut esiin diversio-lähestymistavan myönteisiä vaikutuksia lapsiin, muun muassa erilaisilta rekisterimerkinnöiltä ja leimautumiselta välttymisen.⁴ LOS-komitea onkin yleisesti alleviivannut rikosoikeusjärjestelmään joutumisen haitallisuutta lapselle.⁵ Lapsiin kohdistuvia kriminalisointeja harkittaessa on muistettava LOS:n 3.1 artiklassa vahvistettu ja koko sovimuksen tulkintaan läpileikkaavasti vaikuttava periaate, lapsen edun ensisijaisuus.

Kouluväkivallan tai koulukiusaamisen kriminalisointi

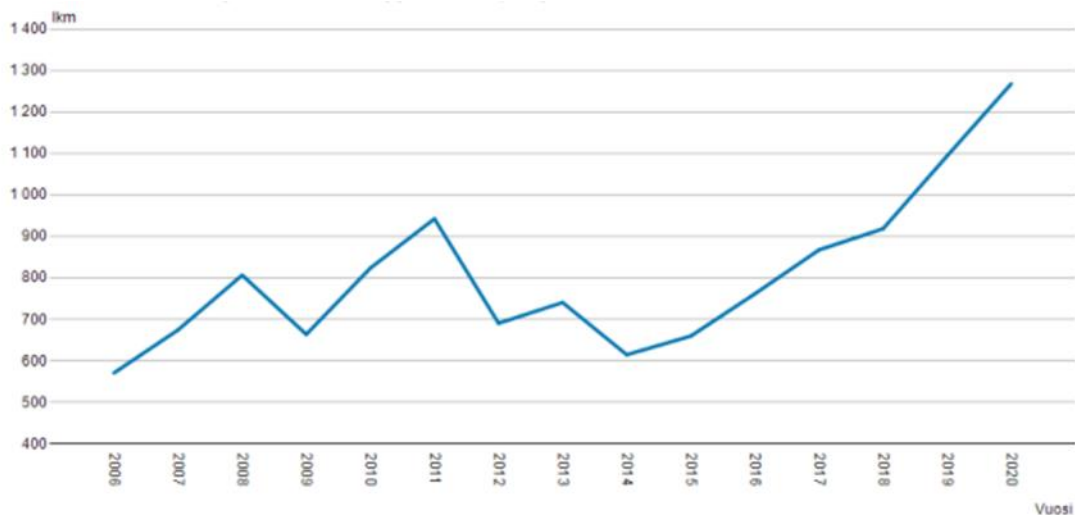
Professori Christina Salmivalli on todennut, että kaikki kiusaaminen on väkivaltaa, mutta kaikki väkivalta ei välttämättä ole kiusaamista. Lapsiasiavaltuutettu lähestyykin kiusaamisen ilmiötä tästä näkökulmasta: kuten kaikelta väkivallalta, lasta tulee suojella kiusaamiselta. Lasten täysimääräisen oikeuksistaan nauttimisen varmistamiseksi kiusaamiseen tulee puuttua sekä ennaltaehkäisevästi että korjaavin keinoin. Koulussa tai muualla tapahtuneen kiusaamisen kohteeksi joutuneille on tärkeää, että tekijä ottaa vastuun teoistaan ja lopettaa toista vahingoittavan toiminnan. Lasten kontekstissa on kuitenkin välttämätöntä pitää erillään kriminalisoinnin ja vastuun käsitteet⁶, ja onkin selvää, että myös lapset ovat (suhteutettuna kehitystasoonsa) vastuussa teoistaan. Lapsiasiavaltuutettu pitää epätodennäköisenä, että kiusaamistapausten siirtäminen tyystin rikoslain piiriin erityisesti palvelisi kiusaamisen kohteeksi joutuneiden etua.⁷ Lapsiasiavaltuutetun näkemys onkin, ettei kouluväkivallan (tai koulukiusaamisen) kriminalisointi ole tarkoituksenmukaista. Kiusaamisen voidaan ensinnäkin katsoa kuuluvan usean, jo voimassa olevan, rikosnimikkeen soveltamisalaan. On myös syytä huomioida, että lapsiin kohdistuva kriminalisointi ei aiheuta haasteita pelkästään lapsen kehitykselle vaan myös yleisemmin yhteiskunnalle.⁸

Yksi syy kiusaamiseen puuttumisen tehokkuuteen, jota siis aloitteilla pyritään parantamaan, on passiivisuus kiusaamistapausten selvittämisen aloittamisessa.⁹ Kiusaamistapausten siirtäminen jo suhteellisen kuormittuneeseen rikosoikeusjärjestelmään tuskin tukee niiden selvittämisen tehokkuutta. On ehdottoman tärkeää, että kiusaamistapauksiin puututaan nimenomaan tehokkaasti riippumatta siitä, missä kiusaamista ilmenee. Yhtenäisten toimintatapojen puutteesta¹⁰ johtuviin haasteisiin on kuitenkin mahdollista puuttua esimerkiksi ammatillaisia kouluttamalla. Lisäksi on huomioitava, ettei kiusaaminen rajoitu vain kouluun, vaan sitä voi tapahtua lapsen elämässä monessa muussakin yhteydessä ja enenevässä määrin etenkin digitaalisessa ympäristössä, jolloin kiusaaminen voi jatkua vuorokauden ajasta riippumatta. Nyt käsiteltävänä olevissa aloitteissa ehdotetut rikosnimikkeet sitovat kiusaamisen

kouluympäristöön, eikä niissä huomioida esimerkiksi harrastuksissa, vapaa-ajalla tai digitaalisessa ympäristössä yhtä lailla esiintyvää kiusaamista.¹¹

Kuten edellä toteamme, lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan kaikki kiusaaminen on väkivaltaa. Kiusaamisen tai kouluväkivallan kriminalisointi ei tästäkään näkökulmasta toisi muutosta nykytilaan rikosoikeuden soveltumisen kannalta. Myös LOS-komitea on sopimusvaltioille antamissaan loppupäätelmissä tunnistanut kiusaamisen yhdeksi väkivallan muodoksi ja kehottanut voimistamaan pyrkimyksiä sen torjumiseksi. Ehdotettuja keinoja ovat olleet mm. erilaiset ennaltaehkäisyyn pyrkivät toimet ja kouluhenkilökunnan kouluttaminen.¹² Kiusaamisen kriminalisointiin ei ole kehoitettu. Yleisesti kansainväliset tahot ovat suhtautuneet varauksella sellaisiin kiusaamisen vastaisiin toimiin (kuten kriminalisoinnit), joissa on riskinä, että lapsiin kohdistuva paheksunta tai heidän syrjäytymisensä pahenee.¹³

Lisäksi on todettava, että alaikäisiin kohdistuvat pahoinpitelyt tulee lastensuojelulain 25 §:n 3 momentin mukaisesti ilmoittaa salassapitosäännösten estämättä poliisille. Tämä koskee myös tilanteita, joissa epäilty tekijä on alaikäinen, mistä johtuen poliisin tietoon tulleet alle 15-vuotiaiden tekemät epäillyt pahoinpitelyt ovatkin vuoden 2014¹⁴ jälkeen lisääntyneet tuntuvasti. Vaikuttaa siltä, että ilmoituksia poliisille tehdään siis jo nyt aiempaa huomattavasti enemmän.

Lähde: Rikos- ja pakkokeinotilasto, Tilastokeskus

Kuvio 1: Pahoinpitelyt: Selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyt 0-14-vuotiaat koko maassa ajalla 2006–2020 (lkm).

Kiusaamisen vastaisessa työssä huomioitavaa

Lapsiasiavaltuutettu on työssään kohdannut useita kiusaamiseen liittyviä erityisnäkökohtia, joita on tarpeellista nostaa tässä esiin. Näihin seikkoihin tulisi kiinnittää korostunutta huomiota kiusaamisen vastaisia toimia suunniteltaessa.

Lapsiasiavaltuutetun Nuoret neuvonantajat -tapaamisista lasten ja nuorten kanssa on käynyt ilmi, että vähemmistöön kuulumisen altistaa kiusaamiselle. Muun muassa sateenkaarevat nuoret¹⁵ sekä toimintarajoitteiden ja vammojen kanssa elävät lapset ovat tuoneet esiin kiusaamiseen liittyviä kokemuksiaan. Lapsiasiavaltuutettu on myös aiemmin kiinnittänyt huomiota vähemmistöön kuuluvien lasten ja nuorten kokemuksiin siitä, ettei koulun henkilöstö osaa tunnistaa eri vähemmistöihin kohdistuvaa kiusaamista ja syrjintää¹⁶ tai puutu siihen.¹⁷ Sama ilmiö on havaittu THL:n Kouluterveyskyselyissä: toimintarajoitteiden kanssa elävät, sateenkaarevat, kieleltään, kulttuuriltaan tai syntyperältään vähemmistöön kuuluvat ja kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset kohtaavat muita useammin syrjivää käytöstä ja kiusaamista. Lisäksi LOS-komitea sekä muut YK:n toimielimet ovat huomioineet sen, että vähemmistöihin kuuluvat lapset joutuvat keskimääräistä useammin kiusaamisen kohteeksi ja todenneet että tähän ongelmaan tulisi kiinnittää erityistä huomiota kiusaamisen vastaisissa toimissa.¹⁸

Lapsiasiavaltuutettu on syksyllä 2021¹⁹ edellyttänyt, että kiusaamisen ja syrjinnän kieltämisen lisäksi tulisi lähestyä niiden ehkäisyä keskittymällä myönteisiin tavoitteisiin ja toimintatapoihin, jotka edistävät lapsen ymmärrystä erilaisuuden kunnioittamisesta ja kohtaamisesta.²⁰ Lapsiasiavaltuutettu on Nuoret neuvonantajat -tapaamisissa kohdannut toimintarajoitteiden ja vammojen kanssa eläviä lapsia, jotka ovat kertoneet, miten merkittävä vaikutus kunnioittavalla ilmapiirillä on kiusaamisen ehkäisyssä kouluympäristössä.

Tässä onkin syytä painottaa, ettei kunnioittavan käytöksen edellytys koske vain lapsia, vaan myös koulun tai harrastusten aikuisten on käytöksellään osoitettava aitoa kiinnostusta ja kunnioitusta toisten ihmisarvoa kohtaan. On esimerkiksi todella huolestuttavaa, että jopa yksi prosentti nuorisorikollisuuskyselyn vastaajista kertoi opettajan taholta tapahtuneesta fyysisestä väkivallasta.²¹ Jokainen kiusaamistapaus on väärin, mutta erityisen vakavaa on, mikäli koulun henkilöstöön kuuluva tai muu aikuinen, jolla on lapsen nähden valta-asema, käyttäytyy asiattomasti lasta kohtaan. Lapsella tulisi olla aikuiseen luottamussuhde esimerkiksi juuri kiusaamistapauksista raportointia varten, eikä luottamusta edistä aikuisen asiaton käytös oppilaita kohtaan. Opetushallituksen ja THL:n tilaston mukaan henkilöstön oppilaitseen kohdistama epäasiallista käytöstä, esim. väkivaltaa, häirintää tai kiusaamista esiintyi

14 prosentissa kaikkien vastanneiden peruskoulujen keskuudesta (vastaajina 91 % kaikista Suomen peruskouluista).²² Lisäksi lapsiasiavaltuutetun tietoon on tullut nuorten kokemuksia siitä, että yhteiskunnallisesti aktiivisia nuoria on kiusattu ja maalitettu aikuisten taholta.²³

Aikuisten vastuu kiusaamisen vastaisessa työssä on muutoinkin oleellista huomioida. Lapsiasiavaltuutettu painottaa, että kiusaamisen ehkäisemisessä avainasemassa ovat aikuiset, joiden tehtävänä on lapsen oikeuksien sopimuksenkin perusteella kasvattaa lapsia toisten ihmisten kunnioitukseen ja suvaitsevaisuuteen – niin koulussa kuin muualla yhteiskunnassa.²⁴

Lapsiasiavaltuutettu haluaa vielä lisäksi muistuttaa, että suunniteltaessa varhaista puuttamista lasten mahdollisiin rikoslain alaan kuuluviin tekoihin kiusaamisen yhteydessä, tulisi osata tarkastella myös lapsen vertaissuhteiden haasteita silkan yksilöön keskittymisen sijasta: ”Pelkkä yksilön vastuuttaminen teostaan ei välttämättä ole tehokasta, jos ongelmat ovat pikemminkin perheessä tai erityisesti nuoren vertaissuhteissa.”²⁵ Kiusaamisen vastainen työ vaatii ponnisteluja koko yhteiskunnan tasolla.

Jyväskylässä 14.2.2022

Elina Pekkarinen
Lapsiasiavaltuutettu

Sonja Vahtera
Lakimies

---

¹ Saatavilla: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/EduskuntaAloite/Documents/KAA_5+2021.pdf.

² Saatavilla: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lakialoite/Documents/LA_12+2019.pdf.

³ YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 13 (2011) lapsen oikeudesta olla joutumatta minkäänlaisen väkivallan kohteeksi (CRC/C/GC/13), kohta 4.

⁴ YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 24 (2019) lapsen oikeuksista rikosoikeusjärjestelmässä (CRC/C/GC/24), kohta 15.

⁵ (CRC/C/GC/24, kohta 2).

⁶ Thomas Hammarberg: ”Children should not be treated as criminals” 2.2.2009. Saatavilla: <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/children-should-not-be-treated-as-criminals>.

⁷ Tutkimuksissa on todettu restoratiivisen oikeuden olevan kaikkien osapuolten kannalta toimiva ratkaisu kiusaamistapausten käsittelyyn, ja toisaalta kiusaamisen kriminalisoinnin voidaan nähdä vaikuttavan kielteisesti paitsi tekijän mutta myös uhrin hyvinvointiin ja mielen-terveyteen. Carrie-Anne Myers: ”Boundaries of bullying: when does bullying behaviour become

criminal?” teoksessa *School Bullying and Mental Health: Risks, Intervention and Prevention*, toim. Helen Cowie & Carrie-Anne Myers (Routledge, 2018), s. 33-34.

⁸ Peter Newell: *“It Is Not Child-friendly to Make Children Criminals”* teoksessa *Child-Friendly Justice: A Quarter of a Century of the UN Convention on the Rights of the Child*, toim. Said Mahmoudi, ym., (BRILL, 2015), s. 137.

⁹ Niina Mäntylä, Ville Karjalainen, Maria Refors Legge & Hanna-Kaisa Perna: *“Pukki kaali-maan vartijana – kuka valvoo peruskouluja?”* Kunnallisan kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 111 (2021), s. 27.

¹⁰ Tuoreessa tutkimuksessa todetaan, että kiusaamisen kitkeminen vaihtelee suuresti kouluittain ja kunnittain. Ks. Mäntylä ym. (2021), s. 25-26.

¹¹ Ks. esim: Elina Pekkarinen: *“Lapsen oikeudet ja harrastustoiminta”* teoksessa *“Siitä on pikemminkin vaiettu” - Kirjoituksia kiusaamisesta, syrjinnästä ja epäasiallisesta kohtelusta*, toim. Päivi Berg, Kati Lehtonen & Mikko Salasuo (Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 2020), s. 31.

¹² Ks. esim: CRC/C/FRA/CO/5, kohta 72 ja CRC/C/CAN/CO/3-4, kohta 70.

¹³ Ks. esim: YK:n pääsihteerin raportti vuodelta 2018: *“Protecting children from bullying”* (A/73/265), kohdat 37 ja 97 (e).

¹⁴ Lastensuojelulakia muutettiin vuonna 2014 (laki tuli voimaan 2015) muun muassa siten, että lasten kanssa toimivien ammattilaisten ilmoitusvelvollisuutta laajennettiin myös suoraan poliisille epäiltäessä lapsen pahoinpitelyä. Ks. Hallituksen esitys eduskunnalle sosiaalihuoltolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi HE 164/2014 vp.

¹⁵ Tämä käy ilmi myös Kouluterveyskyselystä. Ks. Satu Jokela, Pauliina Luopa, Anni Hyvärinen, Tupu Ruuska, Tuija Martelin & Reija Klemetti: *“Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointi: Kouluterveyskyselyn tuloksia 2019”*, (THL, 2020), s. 24.

¹⁶ Ks. esim: Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi perusopetuslain, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain, lukiolain ja tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta annetun lain muuttamisesta (28.10.2021). Saatavilla: https://lapsiasia.fi/-/laps_lausunto_siv_he1272021vp.

¹⁷ Pandemian varjossa kohti maapallon tulevaisuutta: Lapsiasiavaltuutetun vuosikertomus 2020. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2021:1, s. 73. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-908-7>.

¹⁸ Ks. esim: YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 9 (2006) vammaisten lasten oikeuksista (CRC/C/GC/9), kohta 43; YK:n alkuperäiskansa-asioiden asiantuntijamekanismin selvitys vuodelta 2021: *“Rights of the indigenous child under the United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples”* (A/HRC/48/74), kohdat 26-27 sekä LOS-komitean loppupäätelmät: CRC/C/CHE/CO/5-6, kohta 39 ja CRC/C/POL/CO/5-6, kohta 18.

¹⁹ Ks. Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi perusopetuslain, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain, lukiolain ja tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta annetun lain muuttamisesta (28.10.2021).

²⁰ Muun muassa YK:n alkuperäiskansa-asioiden asiantuntijamekanismin selvityksestä käy ilmi Grönlannin yliopiston tutkimus, jonka mukaan alkuperäiskansoihin kuuluvat lapset pitävät keskinäistä kunnioitusta ratkaisevana hyvän oppimisympäristön kannalta. A/HRC/48/74, kohta 65.

²¹ Markus Kaakinen & Matti Näsi: *“Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2020”*, (Helsingin yliopisto, Katsauksia 47/2021), s. 19.

²² Opetushallitus & THL/TedBM. Terveiden ja hyvinvoinnin edistäminen peruskouluissa 2019 -tiedonkeruun perustaulukot. Päivitetty 18.2.2021. Taulukko 18.4. Saatavilla: [https://teaviisari.fi/teaviisari/content/file/302/Koko maan kuvioita peruskouluaineistosta 2019](https://teaviisari.fi/teaviisari/content/file/302/Koko_maan_kuvioita_peruskouluaineistosta_2019).

²³ Lapsiasiavaltuutetun vuosikertomus 2020, s. 29.

---

²⁴ Lapsen etua etsimässä. Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2020. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2020:1, s. 43. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-919-3>.

²⁵ Lotta Haikkola, Noora Hästbacka & Elina Pekkarinen: *"Kuka vastaa nuorten rikoksiin? Ammattilaisten, nuorten ja kustannusten näkökulmia palveluihin"* Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:34, s. 154-155.